

Pozri: Pôvod vesmíru 18 – 23 ■ Vojna bohov a Titanov 32 – 33 ■ Hora Olymp 34 – 35 ■ Založenie Atén 56 – 57
 ■ Kúmska Sibyla 110 – 111

Dieťa zamenené za kameň

Rheia nasledovala radu svojich rodičov. Hneď ako porodila Dia, posledného syna, a skôr ako ho mal príležitosť vidieť jeho otec Kronos, ukryla ho. Potom do plienok zabalila podlhovastý kameň a podala ho nič netušiacemu manželovi namiesto novorodenca.

Kronos sa vo svojej pahltosti ani nepozrel, čo je zabaľené v plienkach, zaklonil hlavu, roztvoril ústa a hodil údajné dieťa do seba. „Dieťa“ mu spadlo rovno do žalúdka, kde sa pridalo k všetkým potomkom, ktorí tam už boli.

Kronos však netušil, že všetci jeho synovia a dcéry prežili v temnote jeho brucha. Tam narástli a s nimi narástla aj ich nenávisť k otcovi.

Vychovaný v bezpečí

Rheia zatiaľ na radu svojej matky vzala novorodeného Dia a odniesla ho za more na úrodný ostrov Kréta. Tam ho ukryla v hľbokej Diktajskej jaskyni na husto zalesnenej stráni hory Ida (teraz známa ako Psiloritis, najvyššia hora na Kréte). Rheia zanechala svojho syna v opatere bojovného kmeňa kurétov. Oni zasa zverili dieťa nymfe Adamanthei (v niektorých zdrojoch nazývanej Amalthea), ktorá sa o Dia v tajnosti starala. Podľa Hésioda sa

nymfa bála, že Kronos – vďaka svojej univerzálnej vláde nad zemou, morom a nebom – uvidí, kde sa jeho syn nachádza, a aby v tom Kronovi zabránila, zavesila Dia na povraz, ktorý sa hompáľal medzi nebom a zemou, ale nespočíval ani v jednej z týchto sfér.

Adamanthea sa o Dia starala a kŕmila ho mliekom čriedy kôz, ktoré sa pásli neďaleko. Vždy keď dieťa blabotalo, kričalo či plakalo, kuréti tancovali, spievali a bú-

chali kopijami, aby zamaskovali jeho zvuky. Vďaka tomu Kronos vôbec netušil, že jeho najmladší syn je stále nažive.

Dospelý Zeus hľadá svojho otca

Za veľmi krátky čas Zeus vyrástol na muža. Túžil sa pomstiť svojmu krutému otcovi. No keby sa len tak vynoril z úkrytu, nevyhnutne by medzi ním a jeho otcom muselo dôjsť ku konfliktu. Kronos

Dia chránia pred vševidiacim Kronom jeho pozorné nymfy a hluk kurétov, ako je to vyobrazené na maľbe zo 17. storočia nazývanej *Diovo detstvo na hore Ida*.

by si nemohol dovoliť nechať nažive potenciálneho uzurpátora. Keby sa dozvedel o Diovej existencii, videl by svojho syna len ako hrozbu svojej moci.

Kronos sa oprávnenne obával, že ho zosadia z trónu. Keď sa nakoniec stretol so svojim synom, ktorého považoval za mŕtveho, musel sa podvoliť Diovej moci tým najbrutálnejším spôsobom: Zeus sa prosto jedného dňa zjavil a s pomocou svojej starej mamy Gaie na otca zaútočil. Prudko kopol Krona do brucha a prinútil ho vyvracať obsah žalúdka. Prvý z neho vyšiel kameň, ktorý Kronos prehltol v presvedčení, že je to novorodený Zeus. Najmladší boh tento kameň vzal a vzpriamený ho zatlačil do zeme ako monument Kronovej krutosti a symbol svojho víťazstva nad zlým bohom.

Zeus položil kameň na *omfalos* alebo pupok starovekého gréckeho sveta v Delfách, v úplnom strede Grécka. V nasledujúcich obdobiach sa kameň stal svätynou, preslávenou svojou vešticou. Navštevovali ju pútnici, aby v nej žiadali o radu kňažku, nazývanú Sibyla, ohľadom svojich osobných

Najprv vyvrátil kameň,
ktorý zhltol posledný.
Zeus ho zasadil ako symbol...
zázrak pre smrteľníkov.

Zrod bohov

problémov. Sibyla im poskytovala odpovede a proroctvá, ktoré údajne pochádzali od samotných bohov.

Veľké božstvá na slobode

Kronos vyvracal kameň a potom nasledovali jeho potomkovia. Jeden po druhom z otcových úst vychádzali Diovi starší bratia a sestry – viac neboli deťmi, ale dospelými. Keď sa znovuzrodili, stali sa olympskými bohmi, uctievanými pre svoju moc.

Onedlho po svojom znovuzrození šli Kronovi synovia a dcéry do vojny s mocnými Titanmi, aby

ovládli vesmír. Po svojom víťazstve bohovia založili sídlo na hore Olymp a potom medzi sebou lo-sovali, aby rozhodli, kto zaujme akú úlohu pri vláde nad kozmom. Traja Kronovi synovia si medzi sebou rozdelili vesmír. Jeden sa ujal oblohy, druhý mora a tretí vlády nad podsvetím. Zeus, ktorého zbraňou bol blesk, sa stal vládcom neba a vodcom olympských bohov.

Hádes, prvorodený syn a posledný, ktorého otec vyvrátil, sa stal pánom podsvetia. Jeho meno bolo menom božstva a zároveň neviditeľnej ríše, kam duše putovali po smrti. Hádes nebol rád, že mu pripadla táto bezútešná sféra, ale nemohol s tým nič urobiť. Naopak Poseidón, ktorý bol po narodení najmenší, sa stal všemocným pánom vlnobitia, bohom mora a jeho úžasnej moci.

Zúfalá bohyňa

Aj tri Kronove dcéry zohrali dôležité úlohy. Hestia, bohyňa rodinného kozuba, vládla nad domácim životom smrteľníkov. Déméter, bohyňa žatvy, zabezpečovala živobytie svojim veriacim, ktorí záviseli od jej každoročnej úrody.

Hestia

Najstaršie dieťa Krona a Rheie Hestia (rodinný kozub) skončila v otcovom žalúdku ako prvá – a ako posledná sa znovu vynorila, keď Zeus prinútil otca vyvracať svojich potomkov. Keďže bola najstaršia a zároveň najmladšia z detí, nazývali ju „Hestia, prvá a posledná“. Podobne ako neskorší rímsky boh Jánus bola Hestia vnímaná ako stelenie všetkých nejednoznačností a rozporuplností života. A presne ako Jánus aj ona sa rýchlo začala spájať s domovom,

domácnosťou a všetkými poženiami rodinného života. Jej doménou bol rodinný kozub – oheň, ktorý domácnosti poskytoval teplo a vytváral pohostinnú atmosféru. Kozub bol zároveň miestom pre oltár, kam sa prinášali obety všetkým bohom domácnosti. Ona dohliadala aj na tieto rituály.

Hoci bola zaprisahanou pannou, lebo odmietla všetky návrhy na manželstvo, bola považovaná za ochrankyňu rodiny. Štát ako metaforická rodina bol tiež súčasťou jej ríše, a preto dozerala aj na verejný oltár (kozub) mesta či štátu.

Zeus a Héra sa stávajú manželmi v tejto scéne na dekoratívnom mramorovo-vápencovom vlyse, ktorý bol súčasťou chrámu v Selinunte na Sicílii a pochádza z 5. storočia pred n. l.

Ukázalo sa však, že je vrtkavou ochrankyňou, ktorá je pripravená kedykoľvek skrížiť zbrane so svojimi súrodencami aj odoprieť svoju priazeň ľudstvu pre akúkoľvek, hoci aj domnelú urážku.

Bohyňa Héra mala dôležitejšiu úlohu než jej sestry a po uzavretí manželstva so svojim bratom Diom sa stala popredným ženským božstvom. Héro však veľmi sklamalo, že nikdy nezískala uznanie ani pocty, ktoré ako kráľovná bohov očakávala. Stala sa bohyňou žien a manželstva a mala reprezentovať archetypálnu vydatú ženu, ale preslávila sa skôr svojimi manželskými ťažkosťami.

Héra nebola ani bohyňou, ktorá by v mužoch vzbudzovala vášne. Zatiaľ čo ona bola zobrazovaná ako matróna, bohyňa Afrodita sa spájala so ženskou krásou, sexualitou a erotickými

Afrodita mala nemanželský románik s ďalším Olympanom Arésom, bohom vojny. V posteli ich prichytil jej manžel Héfaistos, boh kováč, ktorý na pár hodil sieť.

rozkošami. Gréci mali dve bohyne predstavujúce dve odlišné sféry lásky, čo bolo v súlade so starovekými predstavami. Jedna bohyňa stelesňovala manželskú, druhá romantickú a erotickú lásku. Aj keď sa toto delenie môže zdať mnohým súčasným ľuďom cudzie, vo väčšine kultúr a vo väčšine historických období boli manželstvá zvyčajne dohodnuté – boli to skôr obchodné transakcie na zabezpečenie správy a prevodu majetku a pôdy. Myšlienka „partnerského“ manželstva, v ktorom je hnacím motorom láska medzi mužom a ženou, je relatívne moderná konvencia.

Dodekathéon

Afrodita bola jediná z prvej generácie Olympanov, ktorá nebola dieťaťom Krona a Rheie. Podľa niektorých prameňov bola dcérou Dia, ale Hésiodos, Pausanias a Ovídius ju vo svojich dielach opisujú ako Kronovu sestru, ktorá

sa zrodila z morskej peny po Uranovej kastrácii. Napriek tomu, že pochádzala z rovnakej generácie ako Kronos s Rheiou, vždy ju považovali za Olympanku, nie za Titanu, a radili ju k bohom a bohyniam, ktorí nakoniec tvorili *dodekathéon*, čiže 12 najdôležitejších Olympanov v gréckom panteóne. Do *dodekathéonu* patrili Zeus, Déméter, Héra, Poseidón a Afrodita z prvej generácie Olympanov. Bohyňa rodinného kozuba Hestia k nim nepatřila, pretože sa neskôr rozhodla radšej žiť na zemi, aby sa vyhla večným roztržkám svojich súrodencov. Ani Hádes k nim nepatřil, lebo trvalo prebýval v podsvetí.

Po vojne medzi bohmi a Titanmi sa Olympskí bohovia stali vládcami celého vesmíru a mali mnoho detí. Vela bohov a ďalších postáv v gréckej mytológii boli Diové deti.

Z druhej generácie bohov sa niekoľkí mocní zaradili do *dode-*

SPÚTAL PREFÍKANÉHO PROMÉTHEA REŤAZAMI, Z KTORÝCH NEBOLO ÚNIKU PROMÉTHEUS POMÁHA ĽUDSTVU

V SKRATKE

TÉMA

Pôvod ľudstva

ZDROJE

Zrod bohov a Práce a dni, Hé-
siodos, okolo r. 700 pred n. l.,
tzv. *Apollodórova knižnica*,
okolo r. 100 n. l.

PROSTREDIE

Grécko, Egejské more,
Kaukaz a západná Ázia

KLÚČOVÉ POSTAVY

Zeus Kráľ bohov

Iapetos Najmladší Titan,
syn Urana a Gaie

Klymené Morská nymfa,
dcéra Titana Ókeana

Prométheus Syn Iapeta
a Klymené

Deukalión Prométheov
smrteľný syn

Pyrrha Deukaliónova
manželka

Héfaistos Boh kováčstva

Diovo víťazstvo vo vojne s Ti-
tanmi bolo ťažko vybojo-
vané, ale jednoznačné. On
a jeho bratia prebrali nespochybniteľ-
nú vládu nad oblohou, zemou a mo-
rom. Ako uzurpátor moci uzurpátora
sa ujal prvenstva medzi bohmi tým,
že zosadil z trónu Krona, ktorý zba-
vil vlády tyrana Urana. Žiaden vla-
dár si však nemohol dovoliť zaspáť
na vavrínoch, nech sa jeho pozícia
zdala akokoľvek pevná – a opozícia
Diovej vláde nebola ďaleko.

Rebelský duch

Prométheus, mladý Titan, ktorý
prežil z čias bývalého usporiadania

(vďaka tomu, že sa vo vojne s Titanmi pridal na stranu Dia a jeho súrodencov), bol synom Iapeta a Klymené. Bol oslavovaný pre svoj bystrý um, zručnosť a šikovnosť. Už Prométheovo meno znamenalo „myslieť dopredu“ – bol vynálezca a stratég. Rozličné

Prométheus nesúci oheň od flámskeho maliara Jana Cossiersa (1671) zobrazuje mladého Titana pri krádeži ohňa, drahocenného daru pre ľudstvo.

zdroje sa rozchádzajú v tom, akú úlohu Prométheus presne zohrával pri kontinuálnom konflikte medzi Diom a jeho poddanými. No napriek tomu sa všetky zdroje zhodujú, že v ňom bol ústrednou postavou.

Prométheus sa spoliehal na svoju inteligenciu, rozmýšľal samostatne, nectil si bohov, bol vzdorovitý. Bolo zjavné, že pohýdal Diovou vládou. No ešte horšie bolo, že preniesol svojho rebelského ducha na Diových ľudských poddaných.

Z hliny ku kameňu

Podľa tzv. *Apollodórovej knižnice* bol stvoriteľom ľudstva Prométheus, lebo z vlhkej hliny vytvaroval prvého muža a ženu. Táto prvá ľudská rasa však kráčala po zemi len jednu generáciu, kým ju nahnevaný Zeus nespláchol celosvetovou potopou. Ako jediní prežili

Prométheus vytvaroval ľudí z vody a hliny.

Tzv. Apollodórova knižnica

Prométheov ľudský syn Deukalión a jeho manželka Pyrrha. Ako zvyčajne Prométheus oklamal Dia a varoval svojho syna a nevestu, aby si postavili plavidlo – drevenú truhlu, v ktorej by prečkali potopu.

Deukalión prežil veľkú potopu a jej následky vďaka tomu, že prejavil viac taktu než jeho otec. Poďakoval Diovi za to, že dovolil jemu a jeho manželke prežiť, postavil oltár a priniesol obeť. Dia to natoľko potešilo, že nielen dovolil Deukaliónovi a Pyrrhe

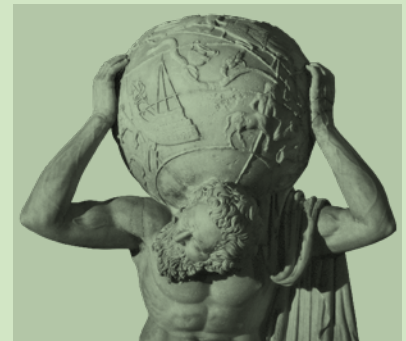
Klymenine deti

Podľa Hésiodovho *Zrodu bohov*: „Iapetos vzal do svojej postele Klymené, Ókeanovu dcéru s elegantnými členkami.“ Iní starovekí autori však považovali za Prométheovu matku Klymeninu sestru Áziu. Klymené s Iapetom splodili štyroch synov, no každý bol nakoniec odsúdený na utrpenie.

Počas vojny s Titanmi Zeus zabil Klymeninho pyšného syna Menoitia, keď ho bleskom uvrhol do podsvetia. Po víťazstve olympských bohov bol

potrestaný druhý Klymenin syn Atlas, lebo viedol vojská Titanov. Zeus ho odsúdil, aby naveky niesol na pleciach váhu nebeskej klenby, pretože nechcel prijať nadvládu Olympanov.

Epimétheus (v preklade „dodatočne uvažujúci“), Klymenin tretí syn, bol rovnako hlúpy, ako bol Prométheus prefíkaný. Napriek bratovmu varovaniu sa dal oklamať, aby prijal Pandóru ako dar a oženil sa s ňou. Netušil, že bola stvorená nielen krásna, ale aj zradná, a poslal ju sám Zeus, aby na svet priniesla všemožné biedy.

Atlas nesie nebesá na svojich pleciach. Hoci sa guľa na jeho pleciach často mylne považuje za zemeguľu, v skutočnosti reprezentuje nebeskú klenbu.

ZEUS MAL

MNOHO ŽIEN,

SMRTEL'NÝCH AJ

NESMRTEL'NÝCH

DIOVE ROMÁNIKY

